

A szerelem a román népdalban.

A szerelmes szív a maga érzéseit minden népnél *dalban* (doină) önti ki. Tehát azok az érzések fognak érdekelni, a melyek a dalban jutnak kifejezésre. A nép fia nem szenvedleg érzéseket, ő csak akkor énekel, amikor a szíve arra rá-ényszeríti. Valamint a víz tükrén külső hatás nélkül nem keletkezik hullám, akként külső érintkezés nélkül a pórfiú szívéből sem keletkezik dal. A szívben ha egyszer a szerelem megfogamzott, a boldogító és boldogtalanító érzések egész raja támad fel, a melyek aztán számtalan dalkak adnak életet.

Ezek a szerelmi érzések minden népnél egyformán nyilatkoznak meg. A szerelmes minden népnél egyforma torturákon megyen át s akár a hagymázos beteg, ugyanazokat a kórjeleket mutatja. Ez a betegség a földgolyó minden népénél egyforma tünetek között keletkezik, fejlődik és enyészik el, így van ez a szerelemmel is, úgyhogy, aki a szerelem baczellusa után kutatott, aligha nem helyes úton járt, ámbár eddig fáradságát siker nem koronázta. Mint a hagymázos beteg, mikor nagy lázában önkéntelenül félrebeszél, úgy önti ki érzéseit a dalban a szerelmes szív is, csak hogy az egyik öntudatosan, a másik öntudatlanul dolgozik. A pórfiú sem tudna beszélni, dalolni, ha szerelmes nem volna, ha a szerelem baczellusa nem kényszerítené azoknak elmondására. a miket érez s a miket az a féreg a szívében maga körül termel. Akár a telt pohár, mikor a víz belőle kiömlik, úgy a szerelmes szív is, ha a nép gyermekénél érzéssel megtelik, kiömlik egy-egy dalban, egy-egy igaz gyöngyben, a melyben mindnyájan gyönyörködni tudunk.

Rendesen úgy szokott lenni s a nép fiánál is csak úgy van: az ember szerelmében vagy *boldog*, vagy *boldogtalan*. Az első esetben kedélye vidám, derült, játszi: mindent rózsaszínben lát, mondhatjuk valóságos látományai vannak. Kedvesét fölébe helyezi minden nőknek, aki a világon van, abban olyan bájakat fedez fel, a minőket másban nem vesz észre s olyan tulajdonságokat, a melyek ha másban hatványozva fordulnának is elő, ezek összesen fel nem érnének kedvesének egyetlen mozdulatával sem. Mig a kedves bájai nagyobb vagy sokszorosított alakban fordulnak elő, addig gyengeségei és fogyatkozásai merőben eltűnnek a szeme elől, hogy azokat még nagyító üveggel sem tudja felfedezni. A boldog szerelem a szerelmezt tehát arra készíti, hogy szerelme tárgyában angyalt, tündért lásson; akit a földi üdvösség egyedüli kútforrásának tekint; minden, ami kivüle

esik, az mind felesleges, a mivel foglalkozni untató dolog. Így természetesen rájő arra, hogy kedvesénél a járás, a beszéd, a tekintet, a mosoly, az arcz, a szem, a kéz, a haj, a fül s a testnek minden többi része, aztán a ruha, annak minden ráncza; a gyöngy a nyakon és a függő a fülben, mind más és más, különb minden járásnál, mosolynál, arcznál, ruhánál és gyöngynél, a mi azt jelenti, hogy a szerelmes a maga szerelme tárgyát glóriával veszi körül, a mely őt kiemeli a halandó emberek sorából, a földi porból és a sárból s a felsőbb régiókba helyezi át, a hol hozzá semmi földiesség nem tapad.

A szerelmes szívben s az egész emberi szervezetben nagy dolognak kell végbe mennie, hogy mind az őt érzék elveszítse a maga képességeit s felmondja azt a szolgálatot, a melyet a szerelemtől meg nem támadott embernél végezni szokott. Így például a szerelmes a darócztot selyemnek látja, a melynek a tapintása oly jó, mert lágyabb a bölcső vánkosánál. Más itt a hallás is, a kedves hangszálainak rezgése, ha rekedtes hangokat ad is ki, mintha csak Eolus hárfája zengene isteni dallamokat a szerelmes fülbe. A szaglás? A dús hajfonat bizonytalan zsiradékában az illatszerek kábító illatát érzi a pórfi, a melytől a szív megittasul s boldogan a hetedik égbé vándorol. A szerelmeztől nyújtott savanyú almát mennyei édes manna-ként izleli s a korpacziberében a szerelmes a pogány istenek ambroziáját élvezzi, a mi más körülmények között a gyomornak bizonyos kellemetlenséget szokott okozni.

Íde nagyon talál a nép között ismeretes móka:

— Juon, mit tudsz te szeretni azon a Flórikán, nem látod, hogy arca tele van szülmölcscsel, s ráadásul félszemére még vak is?!

— Hiszen éppen az a nyavalyám! feleli Juon. Égek, ha szülmölcseit látom s ha vak szemére tekintek, magamat a hetedik menyországban találok.

A szerelmi kórságba esett egyén egyszerűen másképpen lát mindent, másképpen gondolkodik, egész lényével egy külön világba kerül, a melyben minden gondolatával és érzésével csak a kedvese személye körül forog. Hiába akar magán erőszakot követni, gondolatait, érzéseit más irányba terelni, lehetetlen; a gondolat megindul, de csakhamar megáll és visszatér ahhoz, ki a szerelmesnek mind az őt érzékét lefoglalva tartja úgy, hogy belőle induljon ki és oda térjen vissza minden. A boldog szerelem ezen állapotát híven tükrözi vissza a dal, a melyben megéneklük, hogy illatja van a virágnak, melege a napvilágnak, a forrásnak üdesége, a bereknek fülmiléje . . . S ha a szív boldogan szerelmes:

Illatosabb mint a virág,
Melegebb, mint a napvilág;
Üdébb minden friss forrásnál,
Dalosabb a csalogánynál . . .

Úgy hogy

Szívben szerelem ha lángol,
Felér az egy nagy világgal!

A boldog szerelemnél a két szív együtt érez s a boldogság ezen az együttérzésen alapul s naponként abból táplálkozik. Ez a

boldogság addig tart, amíg az együttérzés tudata a szerelmeseknél megzavarva nincs, s akkor ér véget, a mikor a kettő közül egyik vagy másik a szolgálatot felmondja. A *boldogtalan* szerelemnél a két szív között már nincs meg a megkívántató együttérzés. Az egyik szív nem érzi s nem méltányolja a másik gyötrődéseit; az egyik szív ég, lángol, a másik hideg, fagyos és nem érdeklődik a másik lángolása iránt. Népiesen szólva ez esetben az egyik olyan szekér után fut, a mely őt nem akarja felvenni, vagy sok kérés, hajsza után veszi fel, kényszerből úgyszólván, hogy aztán ketten döcögve tovább haladjanak. A szerető szív az esetben is, ha kedvese bájaira gondol, még boldogságot érezhet magában, de ha arra gondol, hogy ez a glóriával körülvevő lény az ő érzéseivel nem törődik, azokat egyáltalában nem veszi számba, vagy a mi legborzasztóbb, tudatára jó annak, hogy szerelme tárgya másra gondol, másért eped, másért fut, akkor az ő szívében is felfordul minden, érzi a szenvedések pokoli gyötrelmeit, elveszti földi nyugodalmát, álmát, éjszakákon át virraszt és boldogtalan lesz a szó legszerencsétlenebb értelmében úgyannyira, hogy felettte „még az ég is beborul“. Ez pedig az az eset, a mikor az egyik felveszi a szerelem jármát és a kimerültség huzza, míg a másik érdekelt fél nyaka szabad. Az egyik tehát egész terüt hord, a másik pedig nem törődik sem a leigázott egyéniséggel, sem a terühjével, sem az érzéseivel, sem lelki vagy testi szenvedéseivel, mindezek egyenként és összevéve ránézve közönyösek.

Mint mondtam, a szerelemnek minden édessége és boldogsága az együttérzésből fakadt ki. Ha ez az együttérzés hiányzik vagy csökken, úgy minden boldogság összeomlik s a méz keserű epévé, méreggá változik, a mi gyakran öl. A míg a boldogság tart, a két fél „jól lakik egy almából“ is; az együttérzés csökkenése esetében jaj annak, a kinek fullánk marad a szívében, élete gyötrődés és kín.

A boldogtalan szerelemnek bár nincs orvossága, abból mégis sokan kigyógyulnak. Az uraknál könnyebben megy ez is; egyszerűen levegőt változtatnak. Elmennek a legforróbb Afrikába, a hol a bajukat kiizzadják, vagy Schweitzba a Rigi tetőre, a hol a glecserek hideg kisugározása meghüti a lángoló vért az erekben s az érzéseket megfagyalja; szívük rendes dobogása visszatér, érzékük visszanyeri természetes tehetségüket, a szerető feje körül a glória eltűnik, az agy rendszeren működik s nem sokára rendbe jó minden.

De a szegény nép fia, marad a faluban, el nem távozhatik még a szomszéd határig sem, mert a föld rögéhez van kötve, nap-nap után szerelme tárgyába botlik, a mikor fájdalmai mindannyi szor megújulnak, — gyógyulásához ilyen körülmények között so: idő kell. Hogy ez alatt az idő alatt a szerelmes mennyi mindent ér: és mennyi szenvedésen megy át, annak csak a népdal a megmondhatója.

A két szerelemnek többféle változatai vannak. A szerelem a népnél nem olyan, mint a haragos kutya, a mely mindjárt az ember czombjába harap. Olyan ez mint a keletkező tűz, először csak gomolygó füst, azután egy kis kis szikra, egy kis pislogó láng, a

végén beáll a lánghatás, az égési folyamat. A szerelmi sejtéstől a lánghatásig a szél hozza és viszi a felhőket, az ég beborul, kiderül, esik; vihar támad, a mely rombol; mennydörgés, villámcsapás, majd elsimul minden s a levegő megtisztul. Támadnak irigyek, a kik a szerelmesek boldogságát megzavarják; pletyka, sok szóbeszéd félreértés, féltékenykedés, megsértődés keletkezik; beleszólnak a dologba a szülők, a testvérek, a rokonok, rosszindulatú idegenek, a kik a mások boldogságát elviselni nem tudják, mindezek nap nap után megkeserítik a szerelmesek életét. A szív húrjainak mindannyi megrezdülése, az érzésnek ugyanannyi hullámozása; mennyi töprengés, álmatlan éjszaka, bánat és keserűség, csalódás, vágy és remény, a mikor aztán sokaknál minden belefut a házasságba és elhallgat minden.

Ekkor a szerelmesek szeméről lekerül a szürkehályog, elmerülnek a közönséges élet mindennapi prózaiságában, az az élet gondjai és gyöttrődései, a rideg valóság kinek-kinek józanságát meghozzák. Rövid ideig a szerelmes visszasírja legény, vagy leánykori boldogságát, függetlenségét, aztán elfelejtődik minden, a szerelem minden izgalmát, a szerető csók minden édessége, az ember hangja elakad és nem dalol többé.

A menyecske még egy ideig elbáncodik:

Még a leány nagylánykort él,
Szép hajával játszik a szél
És nem tudja mi a bánat . . .
De ha a lány férjhez megy, már
Kalitkában elzárt madár,
Akkor tudja mi a bánat.

Majd feljajdul:

Istenem, az én arczomon,
Nem gondoltam, hogy könny folyjon!
De nem gondolok a könnyel,
Mert letörölöm keszkenőmmel.
Sajnálom két szép arczamat,
Hogy elhervasztja a bánat.¹

Ne gondolja senki, hogy a nép fia a szívszúrások és szív-dobogások nyomában fakadó érzések ezen áradatában ne tudna eligazodni, ne tudná megnevezni a maga érzéseit és azoknak megfelelő hangot adni ne tudna. A pór fia magát mesterileg fejezi ki; gondolata tömör s abban a szót mesterileg fűzi össze, akár a legkitünőbb versíró, festészeihez a legalkalmasabb színeket és hasonlataihoz a legmegfelelőbb tárgyakat választja ki, hogy abban a tekintetben a legagyafűrtabb elmével és a legtökéletesebb költői lélekkel is versenyezne kelhet.

A nép fia éppen úgy felteszi magának a kérdést, mint bármely lantos költő vagy novella író, hogy voltaképpen mi is csak az a szerelem? Kiből és hogyan keletkezik, mi ápolja, mi lohasztja, mi élteti, mi teszi boldogtalaná? Mi a kedvesi báj, mi a csók, mi a boldogság? Mi a vágy, mi a bánat és a remény, mi a szenvedés?

¹ Dr. Moldován: Koszorú a román népköltészet virágaiból 92—93. l.

Mi az ábránd, mi a csalódás? Tehát ismeri a szerelem egész tartalmát és minden más egyebet, a mi vele összefügg. Meg tudja vizsgálni szívének minden ránczát, eped, töpreng, sír és imádkozik és a mikor átokba fog tőle megborsózik az embernek a háta.

A szerelmes román szívnek azon hullámveréseivel fogok tehát foglalkozni, a melyek a román népdalban nyernekek alakot és kifejezést. Munkámhoz *Bărsan* András és *Jarnik* J. Urban *Doine și strigături din Ardeal* című gyűjteményét fogom használni, de felhasználok sok darabot saját gyűjtésemből is, melyeknek nagy részét magyarra fordítva ki is adtam *Koszorú a román népköltészet virágai-ból* (Kolozsvár 1884.) című kötetemben. Gyűjteményeim darabjait Szolnok-Doboka vármegye *Szava* nevű községében szedtem össze 1867 nyarán, s napvilágot láttak *Vulcan* József *Familiájában* ugyanaz és következő évi folyamában románul is.

Ha feltesszük a kérdést, hogy milyenek is voltaképpen azok a szerelmek? a román népdal a kérdésre a következőképpen felel meg:

Kis szerelmek, nagy szerelmek
Mint a madár, énekelnek,
Havasokon, a berkekben,
A pusztákon az erdőkben . . . !
A hiúséges nagy szerelmek
Szabad uton járnak-kelenek;
A kicsinyek meghuzódnak,
Belsejébe a vadonnak . . .
Sárban járnak még is tiszták,
Az ifjakat megrohanják,
Vízben úsznak meg nem fulnak,
Lánykebleket ostromolnak,
Tűzbe lépnek, meg nem égnek
Annál tovább s jobban élnek! ²

Tehát a szerelmek mind valami tündérnők, szerte-szét barangolnak; ott vannak a pusztákon, az erdőkben, a ligetekben, a havasokon és mindenütt, a hol csak emberek élnek; határt nem ismernek, sem akadályt, gázolnak tüzen-vizen át, őket elpusztítani nem lehet, bele csimpajkognak az ifjú szívekbe s azokat egészen elfoglalják.

A népdal közelebbről is meg tudja határozni, hogy a szerelem miként támad i

A szerelem, a szerelem
Mondjátok meg miből terem?
Szellő hozza virággyéből,
Tündér fonja napsugárból?
Oh, szerelmet ott te ne keress . . .
Férfitől jó, a ki kedves;
Beszél egyet, tized, százat,
A szerelem éled, támad! ³

Aztán: „A fiatal szerelem nem a virágokból, hanem a vékony ajkából, a gyűrűs ujjakból és a gyöngyökkel ékesített nyakból születik.” ⁴

² Koszoru 146 l.

³ Koszoru 20—21 l.

⁴ Bărsan: Doine, 79 l.

„A szerelem a beszédes (kedvesen csengő) legénytől származik, a ki mond egyet, mond mást és beszéde nyomán a szerelem lábra kél.“⁵

Más vélemények szerint a szerelmet a szem és a szemöldök gerjeszti, mert „ha szem és szemöldök nem volna, fiatal szerelem sem léteznék.“⁶

Ha aztán a szív a csevegő ajkáról, a szemek csillogásától, a gyűrűs ujjakról, vagy a gyöngyökkel megrakott nyaktól, mint kovától a tapló, szikrát fog s éledni, majd lángolni kezd, nincs aztán többé az az erő és hatalom, a mely azt a szerelmi tüzet el tudná oltani, legalább a népdal így tartja. És különös, hogy minél nagyobb a gát, az akadály, a szerelem megfojtására irányuló törekvés, a szerelem annál jobban lángol, a tűz annál jobban terjed. Azért jobb, ha a szerelmet szabadjára hagyják, mert rendes folyamatban nem veszedelmes annyira, mint mikor ellene erőszakkal lépnek fel. A szerelem ilyenkor olyan, mint a szélnek kitett gyertya, hamar elég, elolvad s illetőleg kárt tesz. A szerelem magára hagyva önmagát mérsékli, szerelme tárgyával, bájával gyakran jól lakik, s elmulik, szétpattan, mint a buborék, hogy a levegőben, a szívben nyoma sem marad, másképpen olyan hatalommá fejlődik, a melylyel senki sem bírhat.

A román szerelmes a szerelem hatalmát gyönyörűen fejezi ki a következő sorokban:

Anyám mondá: mindenből kiment, megszabadít. — Kettőtől nem teheti: a rózsától, a haláltól.⁷

Az emberi élet felett uralkodó legnagyobb hatalommal, a halállal teszi egy sorba a szerelmet a szerelmes szív.

Az anyának a szerelmi dalokban nagy szerepe van. Az apa, a testvérek, a rokonok itt mind nem számítanak semmit, elő sem fordulnak, annál gyakrabban fordul elő az anya (mamá, maicá.) A szerelmes szív az anyja keblére simul s vele közöl mindent; ott sirja ki bánatát, oda önti ki örömét s neki gyónik meg fiú és leány és tőle kérdez meg mindent. De a szerelmes fiú vagy leány az anyát teszi felelőssé is mindenért, ha boldog, ha boldogtalan, ha férjhez adta vagy megházásította, ha nem; ha korán, ha későn, ha unszolta, ha lebeszélte valamiről, az mind baj, ha a dolog rosszul ütött ki, az anya a hibás, a miért gyakran egyik is, másik is az anyát meg is átkozza.

A valódi mély és igaz szerelem nem lemondó; bátor, kitartó, minden akadálylyal és veszedelemmel szembezáll. Azért nem kell vele bolondozni, könnyelműen az ilyen szerelmet nem szabad életre kelteni. Milyen szépen fejezi ki magát a szerelembe beugratott leány, a mikor mondja:

Mit tartottál szóval drága,
Ha nem voltam neked drága?

— — — — —
Látod most már annak vége,
Jóvá legyen lelked vétke . . .
A mit alkotál egy szóval
Le nem rontod száz békóval;
A mit gyújtál könnyűszerrel,
El nem oltod egy tengerrel!⁸

⁵ U. o. 80 l.

⁶ U. o. 252 l.

⁷ U. o. 7. l.

⁸ Koszorú: 54—55. l.

A legény elbúcsúzik az ő kedvessétől, hosszú útra indul s aggódik:

... ha elmentem,
Hamar elfelejtesz engem!

A leány erre azt feleli, hogy akkor fogja elfelejteni, hogy ha a föld lesz majd csillagos és az ég lesz tüskés bokros; ha a madarak gyalog fognak járni és az emberek repülnek majd; szóval akkor, a mikor a világrend egészen megbomlik, mert a szerelem benne oly erős, hogy azt le nem győzheti semmi se, a szívében az örökké élni fog:

De jöjjenek szentelt papok,
Kik kezében kereszt ragyog...
És hozzanak kuruzslókat,
Kik kezében a kő olvad...
De szedjenek száz egy fáról
Famagokat és hozzanak
Gyógyfüveket hét határról...
Füves vízben fürösszenek,
Famagokkal füstöljenek,
S legyen bármily szent az ének,
Legyen bármily szent az ima,
A szerelem a szívémből
Ki nem pusztul soha, soha!⁹

Imé, a román pórnép két leghatalmasabb tényezője: a pap és a varázsló, az első a szent keresztel és az imádsággal, a másik az ő gyógyszereivel, bűvös csupraival és varázsigéivel, erőtlen lesz a szerelem hatalmával szemben. És hiába való volna ebbe a dologba minden földi hatalomnak a beavatkozása, mert

„Kedvesem ellen, mondja a dal, a kít szeretek, a szülők sem tehetnek semmit; sem a falu bírása, sem az urak tanácsa. A míg az urak összeülnek és a dolgunk felett tanácskoznak, addig én a kedvesemmel szeretősködöm.”¹⁰

Egy dalban holdas éjszakán kedvese ablakánál leskelődik a legény, a szobában a leány guzsalya mellett pergeti az orsót és könnyet hullat. A mostoha szidja és korholja a leányt szerelme miatt. Mind hiába! fakad ki a legény:

Mert ha három éjjen által,
Eresz alatt térdén állva,
Szakadna ránk szitka, átka...
Hogyha misét mondat hetvent,
S kalácsot süit egyszázhetvent,
Egymástól mi rosszra-jóra,
El nem válunk soha, soha!
Nem, míg anyád megszámlálja,
Leveleit egy tölgyfának,
Fűszálait egy határnak;
A míg tisztán meg nem tudja
Szórszálait száz egérnek,
Virágait egy mezőnek;

⁹ Koszorú 84—85 l.

¹⁰ Bărșan: Doine, 11. l.

Mig a bükk nem terem körtvét,
 És a fűzfán meggy lesz növe,
 Hogy anyád egyék belőle!¹¹

Ebben a dalban már az alvilági lények is szerepelnek, a mikor az eresz alatti átkozódásról van szó. A ház erese román néphit szerint, a gonosz szellemek és lelkek tanyája szokott lenni. A közt imadkozik vagy átkozódik, rendszeren a pokol minden lakóinak kéri segítségét. De még a pokol hatalma is megsemmisül a szerelem hatalmával szemben.

A szerelem, ha boldog, mindent kiáll; tud tűrni, szenvedni, mert mindenért kárpótól, s megszüntet minden egyéb szenvedést. Gyógyereje felülmulja a patika minden orvosságát, kenőcsét. A szerelmes szív nem is fordul soha a patika szereleihez, meggyógyítja magát azzal az édességgel, boldogsággal, a mit magában rejteget. Kutyaharapást a szőrével — mondja a paraszt közmondás — és itt ez tökéletesen beválik.

A leány azon veszi magát észre, hogy ismét estve volna már, a mikor a család összeül és a szerelmesek összekerülnek:

És már ismét estve volna . . .
 Meg fog szidni anyám újra!
 Tegnap is megszidott szörnyen,
 Hogy rózsámmal annyit ültem . . .
 De hát szidjon bármily sokat,
 A szerelmem kigyógyítgat.
 S ha megver is nem fog fájni, —
 A szerelem mit nem áll ki?
 Verjen, szidjon s újra verjen,
 Soh' se gyógyít ki már engem!¹²

A szerelem akármilyen boldog legyen is, annak a fullánkjait néha-néha a szerelmesek mégis érzik, a miről számos népdal tanúsodik. Azért a románság magát a szerelmet bajnak tekinti arra a ki benne van. Például az egyik azt mondja, hogy a hidegletés ugyan rossz nyavalya, a szerelem azonban annál is rosszabb; a hidegletésből az anya ki tudja gyógyítani gyermekét, de a szerelemből nem.¹³ A másik úgy tartja, hogy rossz ital a szerelem, akár az alkohol, a melytől nehezen lehet elszokni. A harmadik felteszi a kérdést, melyik rosszabb: a lélekölő unalom, vagy a szerelem? A szerelem, mert az felperzseli a határt. Az unalom a világba kergeti az embert, a hol segíthet magán, a szerelem marasztja. Így az unalom ellen van orvosság, a szerelem ellen nincs, mert a szerelmes bárhová és bármerre bujdosik, a szerelem mindenüvé követi és nyugodni nem hagyja.¹⁴

Ki-ki úgy találja, hogy amíg nem szeretett, gondtalanabban élt. Nem azt mondják tehát, hogy az ember a szerelem előtt boldogabb lett volna, csak azt, hogy kevesebb volt a gondja. A míg az ifjú, a dalok tanúsítása szerint, nem szeretett, estve vagy nappal a hová fejét letette, ott nyomban elaludt, de a mióta szeret, ha boldogan is,

¹¹ Koszorú 137—138 l.

¹² Koszorú 157 l.

¹³ Bărsan: Doine 8. l.

¹⁴ U. o. 9. l.

nincs nyugodalma, álmatlan, fejét kezére támasztva állandóan kedvesére gondol.¹⁵ És mégis a szerető több az apánál, még az anyánál is. „A szerető ha észreveszi rosszullétedet, felaggatja ruháját, ki siet a határba, ott a gyepárkokba addig jár, amíg bajodra orvosságot nem talál. Ha jobbulásodat látja, keblére szorít, hogy a lelked kaczag belé a gyönyörűségtől.“¹⁶ Egy másik dalban a szerelmes így énekel: „Anyám, minden jótétnél többre becsülöm a kedvesemet, a kit karjaim közé zárhatok. Ha betegnek lát, a patakra siet, rongyot márt a hideg vízbe, fejemet vele beköti s attól nyomban meggyógyulok.“¹⁷

A szerető lány figyelme szolgálatkészsége, önfeláldozó hűsége ki van próbálva az *Aranyöv* című népkölteményben. György ökrei mellől bekiált a faluba, fájdalmat színlelvén ordít, jajgat . . . hozzá siet apa, anya, nővér s kérdik tőle: mi bánt, mi lelt? Feleli:

Győzött rajtam egy nagy álom . . .
Elaludtam úgy déltájban,
Virágos fa árnyékában.

És a mint a szél megmozgatja fenn a faágakat, egy nagy kígyó hullott le reá és a keblébe menekült . . .

Itt van anyám kendőm, vegyed . . .
Pótlád be az egyik kezed,
Nyulj be ide a keblembe,
Ragadd ki a kígyót vele . . .

De erre a veszedelmes dologra nem vállalkozott sem az apa, sem az anya, sem a nővér, mindeniköknek meg volt a maga kifogása. Végre a nagy jajgatásra oda érkezik a szerető és amint az Györgytől megtudja: mi a baj, gondolkozás nélkül eldobja a nyújtott keszkenőt magától s meztelen kézzel

A keblébe benyul nyomba
S a nagy kígyót kimarkolja . . .

De nem kígyó volt az, hanem egy aranyöv, a melylyel aztán György a szeretőjét megajándékozta, hogy viselje hétköz- és ünnepnapokon, hogy az anyját és a nővérét egye a méreg.¹⁸

A *beteg harczos* című költeményben az útszélén tölgyfa árnyékában betegen fekszik a katona, fejét szeretője ölében tartja s faggatja fájdalmai, bajai felől, amiket ő friss Szamos vízzel, varázs füvekkel s ha kell csókjával meg fog gyógyítani.

A beteg mondja:

Kezedet tedd a mellemre,
Kardcsapástól ejtett sebre . . .
Mégis rontott az út nagyon
Füstölő nem segít azon . . .
Keress más varázsszert nekem,
Forróláz a betegségem.

¹⁵ U. o. 12. l.

¹⁶ U. o. 13. l.

¹⁷ U. o. 14. l.

¹⁸ Koszoriú, 167. l.

Erre a lány ifját megöleli szóval, édes csókkal kényezteti:

Keszkenővel hús szelet hajt,
Egy másikkal árnyékot tart . . .
Gyógyszereit összehordja,
Szeretőjét meggyógyítja.¹⁹

A leány is csak így van, már szeretője látásától is meggyógyul:

Édes Jankóm, arra kérlek,
Hajts utczánkba, drága lélek!
Tégy csöngettyűit ökreidre,
Ostorodra selyem csapót
Hadd halljam a drága hangot.
Beteg vagyok, ágyban fekszem . . .
Meg is öl a szenvedésem!
Ha eljönnél, én megkérém
Anyámat, hogy nyissa szépen
Nyissa ki az ablak táblát,
Hogy tekintsek ki azon át,
Hogy a képed megszemléljem,
Hogy a szívem megenyhüljen.²⁰

Mint láttuk, a boldog szerelemnek is megvannak a maga panaszai, gyötrődései szenvedései. A dal nagyon helyesen éneklí:

Nincsen öröm ürmön nélkül
Nincs szerelem bánat nélkül.

A leány, a legény beteg, egymást nem láthatják, bajukon nem segíhetnek. A kedves messze vidéken, távol van, utána eped. A kedvesre gondolni, azzal gondolatban foglalkozni nem kellemetlen, sőt édes foglalkozás, az epedés magában véve még is csak egy rosszullét, a mely sorvaszt és nem egyszer öl. Aztán a szerelme nem fogja a munka, e miatt különösen azok panasznak, a kik még atyai hatalom alatt állanak s naponként bizonyos munkák végzésére vannak szorítva. A munka az ilyeneknél se hogy sem megy, annak nincs semmi láttatja, vagy el is marad, a minek a következménye egy csomó házi perpatvar, veszekedés, pirongatás, szidás és mindenféle más kellemetlenkedés, mind a két szerelmesnek kiadják a részét, kifizetvén őket aprópénzzel. — Különösen az a vágya s az arra való törekvése a szerelmesnek, hogy szerelme tárgyával mindig együtt legyen, vele összejöjjön, vele találkozzék, szerez sok aggodalmat és kellemetlen percet a szíveknek, mert a helyzet és a körülmények nem mindig kedvezők a tervek és szándékok végrehajtására. A szerelmes az ilyen feltevéseiben nem ismer akadályt, mert „ha a patak vize a derekáig érne, vagy még azon felül, a nyakáig is, neki azon át kell mennie, hogy szeretőjéhez juthasson.“ Vagy ha tüzen kellene áthatolnia, áthatol, mert a szeretőjével találkoznia kell.

Ezt a lelki és szívbéli állapotot a nép fia nehezen tudja magának megmagyarázni. A szerelemnek ezt a hatalmát az ember egész

¹⁹ U. o. 36—37. l.

²⁰ Koszorú, 173. l.

lénye felett boszorkányságnak, ördöginek, varázsnak, megrontásnak is minősíti. A nép között erről sok is a szóbeszéd. A nagyon nagy szerelmesről azt mondják, hogy meg van babonázva, meg van rontva, meg van varázsolva az, a ki úgy szeret. A varázs költészetnek számíthat a ráolvasó formulája, varázsigéje. A megrontó varázslatot a leányok hajnalban, vizek mentén, forrásoknál végzik, a többek között a következő mondókéval is:

„Virradj Nap, testvérkém! Negyvennégy égetős sugárral, negyven a tied, négy legyen az enyém, kettő kisebb a homlokomon, kettő csillagóbb a szememben és az emlőimen! Fényes Nap! A mint sugaras, fényes és szép vagy, olyan szép és sugaras legyek én az én kedvesem szemében!”

Vagy ezzel:

„Szent Nap, testvérkém! Virradj negyvennégy sugárral, de ne süss sem a havastetőkre, sem a házakra, sem a kastélyokra, sem az ökor csordákra, sem a juhnyájakra. Minden sugaradat a fejemre, a testemre löveld, hogy a fejtől a lábfeig tiündököljek, miként te tiündökölsz. S valamint minden nép csak te reád tekint úgy tekintsen reám a fejemtől a bokámig mindenki. Amint te fordulsz minden császár és király felé, úgy forduljon felém minden legény és minden férfi.”

Az ily módon megbabonázott legény aztán a leánynak valóságos rabja lesz. A világ bármely részéből visszatér, minden gondolatával szerelmesénél van s más leány iránt egyáltalában nem érdeklődik.

A népdalban erről a szerelmi varázsról gyakran van említés téve.

„Talán megrontottál valamivel Mária, mert nem tudlak elfelejteni. Nappal csak te reád gondolok, éjjel csak te rólad álmodom.”²¹

„A falu végén halad egy megcsonkított páva; nem páva az, hanem egy megbabonázott szerető. És ki babonázta meg? Falubeli szeretője, három kertből való három mákszemmel és három kútból való friss vízzel.”²²

„Kedvesem, valamivel megronthattál, mert nem tudlak elfelejteni, éjjelnappal csak rád gondolok. Nappal munkaközben, éjjel álmaimban csak veled foglalkozom. Ha leteszem fejemet, rólad álmodom, kinyújtom utánad kezemet, hogy megfogjalak, nagy a csalódásom, te sehol sem vagy.”²³

Egyik dalban a leány be is ismeri, hogy boszorkányság van a dologban, de az anyja a hibás, nem ő:

„Ne haragudjál kedvesem, nem én, anyám a hibás. Igen szépnek szílt s e miatt tetszettem meg neked. Keresett is vagyok, mint a görögök borsa, és a papok tömjéne. Anyám, a mikor fűrésztött, fürdővizemet, a legények nagy gyötrelmeire, a diófák tövére öntötte ki.”²⁴

A *diófák tövére* meg kell jegyeznünk, hogy az anyák a leánycsecsemő fürdővizét oda szokták kiönteni, hogy nagy korukban a leány minden legény előtt kedves legyen, így korán is megy férjhez. A nagy leány is odaönti a vizet, a melyben megmosdott. A nagy lányok azt a haját, a mi fésülés közben a fésűben marad, a diófák odvaiban rejtik el. Így a leány haja állandóan szép állapotban, hosszú száiban marad meg.

Mikor a szerelmes pár együtt van, kárpótolva van mindenért. Úgy szeretni ritkán tudnak, mint a román lány. Szerelme mély és

²¹ Bărsașan : Doine 9. l.

²² U. o. 11. l.

²³ U. o. 16. l.

²⁴ U. o. 18. l.

tiszta. Egy nép nyelvében sincs annyi kicsinyítő, édesen kényeztető szó, mint a románban. A szerelmesek elhalmozzák egymást minden széppel. El van ismerve, hogy az erdélyi részek exponált helyeit a román katrincza románosította meg, mert köztudat szerint a román nő szerelmében három kalán mézzel több szokott lenni, mint a más fajú lányok szerelmében. A román nő nagyon sok szépet tud mondani szeretőjének, a népdalok tanuskodnak erről.

„Kedvesem, mondja a lány az egyik népdalban, szeretnék elrejtetni a keblemben; vagy mint a tiszta búzát elvetni, hogy gyöngéd szeretettel én kezeimmel learassalak, kérébe kösselek, a küszöbömre elhelyeznélek, a cséplésemet meg sem éreznéd, a lisztet szempillámmal szitálnám meg, gyűrűs kezeimmel megdagasztanám, fehér cipóvá sütnélek, hogy te belőled táplálkozzam s kielégítsem nagy szerelmemet.“²⁵

A legény így festi le kedvesének bájait:

Zöld levelű almafácska,
Az én rozsám bájos lánya.
Napsugárból van a haja,
Szél lengeti erre-arra.
Két szeme két fényes csillag,
Rájuk nézek megbódítanak . . .
Két vércsepp a két orczája,
Gyönyörrel tekintek rája.
Ajaka van eperizből . . .
Puha testén fehér inge
Édes tejben van fűrésztve . . .
A járása csendes, mintha
A földön betüket írta.
Szép idő a mosolygása
Ménybe röpit a szólása!²⁶

Vagy így:

„Kedvesem, a te úrnői arcod láttára az egész világ visszanez, mosolyod egy világot vidámít fel, sirásodra egy világ sir. Bájaidról maga a nap is értesült, mert mikor rád tekint nem akar leáldozni. A szent Nap is éretted eped, hát aztán én szegény legény, hogyne bolondulnék utánad.“²⁷

A leány kérdezi a rózsafát: „Nem láttad-e valahol a szeretőmet?“ A rózsafa feleli: „Nem ismerem, lehet hogy láttam!“ A leány felbosszankodik, hogy legyen valaki, a ki az ő szerelmesét ne ismerné és folytatja:

„Az én szeretőmet könnyen fel lehet ismerni, brassói harisnyájáról, gyűrűs ujjairól, vékony ajkairól és mézédés szájáról.“²⁸

Ha egy festő a fenebbi leírások szerint festene le és állítana elénk egy női alakot, furcsa alakot szemlélhetnénk, a kinek bájai iránt szerelemre gerjedni nem tudnánk.

A két szerelmes egymást az ilyen dalokban agyon dicséri; egyenesen dicsőíti a testnek minden porcikáját, a ruházatát, annak minden ránczát, a szövetet, a melyből az készült. Magasztalja mindig a kört, a melyben a szerelmes él, a levegőt, a melyet szív és a kertet, a

²⁵ U. o. 7—8. l.

²⁶ Koszorú, 151. l.

²⁷ Bărșan : Doine 14—15. l.

²⁸ U. o. 20. l.

melyet ápol, abban a virágokat, a melyekhez hasonlókat látni sehol sem lehet. A dicséret ilyen módon foly:

A leány:

„Zöld levél és háromszor zöld levél . . . Olyan legény, mint az én szeretőm nincs több; ha kilencz országon és kilencz nagy tengeren haladnál át, akár előlről, akár hátulról nézve, olyan szépre és kedvesre nem akadnál sehol!“

A legény:

„Már a világot összejártam, de olyan kedves és szép leányra nem akadtam még.“²⁹

Ezekben körülbelől ki is van fejezve minden. A részleteknél is csak ez az eredmény, p. o. olyan arcz, kebel, szem, ajak, járás, tekintet, mosoly; olyan ing, katrincza, gyűrű, gyöngy, fülbe való, piros csizma és minden egyéb nincs több a világon, mint a milyen a szeretőé. A boldog szerelemnél általában ez a hang járja.

A legény összejárta a világot, erdőn, mezőn élt és különös, hogy még sem látott „olyan zöld levelet,“ mint, a milyent ő a szeretőjének a kertjében látott; azt veri a hó, az eső, a nap leforrázza, a hideg megtagyálja s az mégis mindig friss, mindig fodros, — mintha csak az ő szeretőjéről volna szó, a ki hasonlóan melegben, hidegben, esőben, bajban, munkában egyformán friss, szép és mindig vidám.

„Az én rózsámnak a faluban nem kapod meg párját, — de mégis havas-tetőn zöld ágaival és homlokával hasonlítana hozzá a fenyőfa, de az sem olyan szép, mint ő, mert ág-bogas s nem olyan sugár, vékonyka, a kivel édesen lehet szeretkezni.“³⁰

A szerelmesek már messziről ráismernek egymásra:

„Én a hegyen, szeretőm a völgyben s ráismerek az alsóingéről; én a hegyen rózsám a térségen s ráismerek a járásáról, lábainak mozgásáról és alsóingének fodraitól.“³¹

Természetes a szerető keresztnéve a legszebb név a világon:

„ . . . Nagyon szeretem az Anna nevet, amikor hallom ígézet fog el, amikor kimondom elbájol. Kedves volt előttem és kedves lesz, a míg csak élek.“³²

A szerelmesek találkozóhelye rendszerint a kapu, a mely nagy szerepet játszik a szerelmesek életében, alig tudnak tőle megválni, e miatt sok bajt és kellemetlenséget is okoz. A találkozás többnyire este történik, nappal ki-ki el van foglalva a maga dolgai-
val. Neheztelnek a holdvilágra, hogy felfedi titkait. Könyörögnek is:

Bujtasd uram, a holdat a fellegek közé. Néhol a hold jószolgálatot is tesz, mert világánál a szerelmesek gyönyörködhetnek egymás bájaiban.“

„Az én szeretőm fiatal gyerek, mintha csak fésző rózsá volna. Mikor esténként a kapuban látom, harmatos rózsának tűnik fel, a hold fényénél a mikor rátekintek, mintha csak koszorúból való világot látnék, a mikor a csillagok fénye lövel reá, mintha gyöngyből kivert kereszt volna.“³³

Mert t. i. a gyöngyből való kereszt a románoknál minden szépség mintaképe és ideálja szokott lenni.

²⁹ U. o. 19. l.

³⁰ U. o. 29. l.

³¹ U. o. 34. l.

³² U. o. 35. l.

³³ U. o. 40—41. l.

A szeretkezés falun sok bajjal és sok akadálylyal jár. Nyáron úgy a leány, mint a legény nap-nap után munkában van. A szülők estve elfáradva hazaérkezvén, megvacsorálnak és lefeküsznek, hogy már pitymalatkor talpra állhassanak és folytathassák a nehéz munkát. A szerelmesek azonban, estve módját ejtik a találkozásnak. Ha az ismeretség a szülők tudtával van, a legény nyílt utcán, nyíltan megy a kedveséhez, a ki őt rendszerint a kapuban várja. Ha azonban a szeretkezén titkos, akkor nyáron a leány kioson a kertbe, a csűrbe, vagy más előre meghatározott helyre, a hová a legény nagy körülölkön, árkon-bokron és kerítésekén átugorva igyekszik s mindkettő vigyáz, hogy találkozásukról senki se tudjon. Az ilyen kalandos kirándulásnak nagy ellensége a kutya, a mely a szerelmeseket gyakran elárulja s a mely nem bírván tudomással a szerelmes szívek jó szándékairól, a kerítésen átugró gavallérnak gyakran a czombjába harap. Ezek a kellemetlen helyzetek is hűségesen meg vannak örököltve a népdalokban.

A titkos, tiltott és így akadályokkal járó szeretkezésnek egész irodalma van. Ez a szerelem nyújt legtöbb édességet és boldogságot. Minél nagyobb az akadály a sziveket annál jobban izgatja s annál nagyobb erőt fejtenek ki annak legyőzésére, sőt a megszökéstől, a titokban való összekötéstől sem rettennek vissza. A leány a szeretője nevét, bármi történjék vele, soha el nem árulja. Mások lemondanak a szent háromságról s megelégesznek a titkos szeretkezéssel; míg sokakat az állandó titkolozás kimerít, elcsüggeszt, letör és így fakadnak ki:

„Halj meg rózsám, hogy meghaljak én is . . . Csináltassanak két koporsót, hogy együtt, egyszerre temessenek el, hogy a másvilágon állandóan együtt lehessünk.“³⁴

Vannak, a kik túltesszik magukat a társadalmi tekinteteken s az egyik így csábítja a másikat:

„Jer, bújdossunk el rózsám, mert ez az idő a menekülés, a szökés évadja; érőben van már a búzakalász, keresztül haladván a búzaföldeken, nyomunkat el nem árulják, ha lepihenünk meg nem láthat senki. Jer keljünk egybe, a havas harmatos fenyői között él egy unitus pápa, az kikérdezetlen is összeadja a menekülő párokat.“

Az ilyen szerető elbújdosik a szeretőjével a világ végéig. — A titkos szerelem egyik szép dalában szeretője felől faggatják a legényt, de ő esküdjzik, hogy nincs neki senkije. De hát van lény a földhátán, aki ne szeressen?

A legény így mentegetődzik:

„ . . . ha égek, ha nem égek,
Nem mondhatom mindenkinek,
Hogy szeretlek híven, nagyon,
A falunak meg nem vallom . . .
Az áldott nap fenn az égen,
Megesküszik százszor értem.

³⁴ U. o. 57. l.

De már aztán az égi hold,
 Soha értem nem állna jót . . .
 Az estve is látott engem,
 Mit csináltam, hová mentem,
 Az ő halvány világánál,
 Rózsám kertje ajtajánál,
 Lovam kantárszárát fogva,
 A rózsámat átkarolva.
 — Csak a hold s egy csillag tudja,
 Hogy szivemben hány az óra!³⁵

A szerelem ez állapotjában a szerelmesek azért imádkoznak, hogy az akadály, a nagy válaszfal, a magas hegy, a mi utjokban áll, megsemmisüljön, hogy egymáséi lehessenek. Különben töprengnek, aggodalmaskodnak és ezer dolgon törik a fejüket, hogy magukon segíthessenek. Sokszor a szökés mutatkozik a legbiztosabb módnak.

Különösen a leány szerepe nehéz a tiltott s titkosan folyó szerelemben. Övéitől sokat szenved, mert a szerelmesek bármily ügyesen vigyék is dolgukat, a falunak szeme, füle van, mindent megtud. A legény a leány szenvedését is mélyen érzi, azzal vigasztalja, hogy ő mellőle semmiképpen nem tágit.

„Violácska, viola, drága kedvesem, tegnap a telketek felett a hegyoldalon ért utól az est, drága hangodat akartam hallani. A tied helyett az anyád hangját hallgatám, téged dorgált, engem átkozott, a mért szeretjük egymást. Ha már a dolog kedvesem így áll, mondd meg anyádnak, hogy az utcát lennel és ürömmel kerítse be, hogy többé ne találkozhassunk, csak szombaton egyszer, vasárnap egész nap, hétköznapokon ritkán, de naponként csak kétszer rendszeren.“³⁶

„Rózsám, nagyon szeretlek, de utálok azt, a kié vagy . . . hogy kilencz kötőféken szorosán tart s így nem mehetek hozzád. De sebj, ha az Isten is úgy akarja, egyszer mégis csak egymáséi leszünk.“³⁷

A titkos szerelemben a leány így oktatja ki a legényt:

„Bátya, amíg csak élni fogsz, soha a szeretőd nevét a szádon ki ne ejsd, sem nevén meg ne szólítsd. Mondd: „Három hagyma levél!“ hogy senki meg ne értse és kiáltsd: „Három szőlő levél!“ hogy senki ne is sejtse.“³⁸

Ez arra szól, mikor a legények tánczközben egyes táncszavakban meg szoktak emlékezni kedvesükről, a mi valóságos elárulása a szerelmesnek. Ez aztán sok szóbeszédre ad alkalmat s az irigyeknek kaput nyit a pletykálkodásra.

A találkozás nyáron rendszeren a templom czintermében és a tánczban szokott megtörténni. A tánczban a szerelmesek csak együtt tánczolniak, egymást őrzik, kísérik. Jaj annak, aki tánczszóban, egyes kurjantásban vagy másképpen a szerető leányt megsérti, mert a legény nyomban résen áll, üt vág; kész a verekedés, ami gyakran halállal is végződik.

A szerelmi ismeretség, a bensőbb viszony rendszerint a tánczban szövődik. A tánczos összejövetelek a fejlődő szerelem melegágyai. Itt szokták elvetni a magot, itt kél ki; itt fog szikrát a szív, itt fejlődik lánggá, ami aztán boldogít, vagy boldogtalanít; melegít vagy perzsel.

³⁵ Koszorú, 70. l.

³⁶ Bărșan: Doine 63. l.

³⁷ U. o. 60. l.

³⁸ U. o. 65. l.

A román leány tizennégy éves korában már beiratkozik a tánczó társaságba. Tánczolni már megelőzőleg tanul. A rendes vasárnapi tánczokon ugy a szeteken a kicsinyek is összefogóznak és utánozzák a nagyokat, úgy hogy mire tánczba mehetnek, fiú, leány már tudnak tánczolni. A tánczba járó e kis libáknak s kamasz fiúknak még nincs szeretőjük, de az erre való vágy és igyekezet már meg fogamzik bennük s alig várják a tánczba állás idejét, hogy maguknak szeretőt foghassanak. A leányok tizennégy, a fiuk tizennyolcz év után, kiváló gondot fordítanak a csinosságra, osztják a mosolyokat, a legényekkel kedvesen incselkednek, keblükön hordott bokkrétájukból virággal kedveskednek, tánczközben a legényhez simulnak, kezüket megszorítják, magukat kellekik, a legényeknek izengetnek, a kijelölt figyelmét maguk iránt felkeltik, neki mindenféle fogással tetszeni akarnak. Ha egymás iránt a figyelmet kissé lekötötték, azontúl csak egymással foglalkoznak, tánczolni, bizalmasabban beszélnek; kezdik a társaságot kerülni, a táncz helyiség (csűr) háta mögé huzódnak, beszélnek össze-vissza mindent, kezdenek ellágyulva egymásra borulni. A legény a leány gyöngyeivel játszik, a haj-fonatán babrál s elcsattan az első csók, ami a szerelmi megnyilatkozás leghathatósabb bizonyítéka, ez a szerelmi viszony megalapozója is. A legény a leánynak haj-fürtjei között vall, vagy esküszik szerelmet, ami aztán a szerelmi viszony koronája szokott lenni. Kezdődnek az apróbb figyelmek: a leány a legényt tollbokkrétával ajándékozza meg, ami azt jelenti, hogy a legény a leány számára már le van foglalva.

A szeretkezésre való felhívásban a leányok viszik a főszerepet: a leányoktól jó a biztatás, az utbaigazítás, a felajánkozás és a kioktatás is. Az egyik dalban a leány belelát a legény szívébe, látja, hogy őt szereti, de nem mer neki nyilatkozni. A leány így biztatja: „Merj, beszélj kedvesem és szeretkezzél velem.“ Mert ő is vágyódik reá. Egy másik dalban a leány kitanítja a legényt, hogy fityüüljön, ha az utcájába jó, ő biztosan kijő és csókkal fogja elhalmozni. Van olyan is, aki arra biztatja, bátran keljen át a Maroson, ne féljen, mert ő bő csókkal és forró öleléssel fogja mindenért kárpótolni őt. A legközségesebb módja a szerelemre való felhívásnak ez:

„Jerj rózsám, szeretkezni, nagyon összeillünk. Szemiünk, szempillánk hasonló, mint két galamb, amelynek egyforma a tollazata. S mint két galambnak a repülése, a tekintetünk is egy. Nekem apám: neked anyád nincs, egyenlők vagyunk ebben is; nekem fivérem, neked nővéreid nincsenek; mind két különálló virágszál, olyanok vagyunk.“³⁹

A szerelmi vallomás helyzetét megvilágítja a következő dal:

Mikor lelkem reád néztem . . .
Szemeidet lesütöttem,
Föld göröngyét merőn nézted.
Mikor megfogtam a kezed,
S érzéd, hogy az enyém reszket,
Mint a rózsza elpirultál,

³⁹ U. o. 49—50. l.

Hangot adni nem is tudtál.
 S mikor mondtam, hogy szeretlek, —
 Mint a rózsza halvány lettél
 Elnémultál, szót se ejtél . . .
 Mind a ketten egyetérténk,
 S mégis egyre színt cserélénk.⁴⁰

Ezek a pillanatnyi zavarok csakhamar eltűnnek, a szerelmesek egyre bátrabbak lesznek és bizalmasabbak. Rövid időn belül már nem látnak és nem feszélyezi őket semmi. Ha utjokban nincs akadály, a csók nyíltan is járja s egymás látásával jól nem laknak soha.

A szerelmi viszony a románoknál mindennek daczára tiszta és erkölcsös. Kitanult, világlátott és a faluba visszakerült legények egy-egy leányt még kiforgatnak a szép eszéből, de általában véve a szülők nem is gondolnak arra, hogy leányukat baj érhetné s ebben a tekintetben nyugodtak, daczára annak, hogy a legény a leánynyal az estéket jó későig a kapuban szokta eltölteni.

Télen sincs másképpen. Az ifjúság, legények, leányok a fonóban találkoznak, az asszonyoknak külön fonójuk van, a hová a legények el nem mehetnek, mert onnan ki vannak tiltva. De a legény a leányt a szülői háznál is felkeresi és a szülőkkel közösen az időt eltöltik. Távozáskor a leány a legényt a kapuig elkíséri, ahol aztán a bucsuzkodás hosszú és meleg. A hosszasan künn maradó leányt a szülők rendesen megpirongatják, mert télen át a hosszas kapuzás már az illetlenségek sorába tartozik.

A román ember nagyon csókos természetű. Ha a kocsmában egy kissé pityokos, össze-vissza csókolna mindenkit s szeretné az egész világot magához ölelni, ha kissé felvidámul, csókot oszt s még a döglött lóra is patkót ütne, azaz még a vénasszonyt is megcsókolná, annyira könnyen áll ilyenkor a csók. A szerelmesek között is így áll a dolog, kiüt rajtuk a csókos természet, csókkal nem tudnak jól lakni soha. A fiatalok alaposan ki is veszik a részüket, mert jól tudják, hogy a csók csak a házasság előtt járja. A házas ember kezdetben legfennebb az első gyermekig, a menyecskét még megcsókolgatja, aztán abban hagyja az egész mesterséget. A csókos világot a nők azonban sokáig megemlegetik mondván: „Akkor volt jó világ, mikor az emberek csókoloztak még!”

A legény a szeretőjét bárhol és bármikor megcsókolhatja. Nem áll így a dolog idegen leányokkal, a legény a leányt, a kivel nincs viszonya, nyilvános helyen meg nem csókolhatja, mert az illetlen dolog.

A havasban a fiatalok sorsa egészen más, keservesebb; ott a szeretkezés már nehezebb mesterség, sok akadálylal jár. Az ifjúság ott is dalol, s az ifjú szív ott is csak dalba önti érzéseit.

A falu házai szétszórva egyes havastetőkön, oldalokon; csak a templom körül van együtt néhány ház: a paplak, az iskola, a kocsmá, egy szatócs bolt; a többi ház egymástól több kilométernyi

⁴⁰ Koszorú, 46. l.

távolságban fekszik. Téli időben a havasi lakost a hó a házába rekeszti, hogy még a templomba sem mehet. Templomba a havasi lakos rendszerint csakis sátoros ünnepek alkalmával járhat. Jókora reggel kell elindulnia, hogy oda elérkezzen és sötét este lesz, mire hazaérkezik. Ki van tehát zárva, hogy a legény esténként a leányhoz guzsalyosba járjon, mert a hóban vert utak nélkül el is tévedhet s egy-egy hóvihar eltemetheti úgy, hogy csak tavaszkor akadnak rá. Nyáron át még vasárnaponként a templom körül történik egy kis incselkedés, estére azonban mindennek vége, a mindennapi munka mindenkit hazaszólit. Itt a faedényekkel, abrancsokkal és épületfákkal való kereskedés, a fuvarozás, az erdővágás, tutajozás, a pásztorkodás a férfi világot leköti és a falujától hónapokra is távol tartja.

A térségi falvak kedvencz időtöltései: a táncz, fonóka és más társas összejövetelek a nagy távolságok miatt hiányzik. A havasi ifjúság fiatal korainak sok édes gyönyörűségétől van elütve. Élete annyira nehéz és terhes, hogy a bajaival való küzdelemben időtöltésre nem is gondolhat, csak az a vágy és remény élteti, hogy jobb sorsba kerül, a mikor aztán az élet örömeiben is inkább részesülhet.

A havasi ifjúságnak csak nyári időtöltései vannak, ezek közé tartoznak első sorban a havasi összejövetelek, a vásárok, a miket leányvásároknak hívnak. Nálunk leghíresebb a *gainai leányvásár*. (Felsőbidra, Torda-Aranyos vármegye.) Vannak ilyen összejövetelek a hunyadmegyei havasok között is, Romániában is szélteben, ott e nemben híres *Poiana muerii*, ezen a messze vidékek pásztorok s más foglalkozású legények, férjhezadó leányok, özvegyek s mindenki más, a ki csak teheti, s aki mulati vágy, aki valamit vásárolni akar. A laczi-konyhák hosszú sora terül el; a cigányzene a mulatós embereket együvé tereli, megindul a szóbeszéd, a kurjantás, az ének, hogy a zsvajtól, a lármától visszahangzik a havas. A legények a leányokkal végigjárják a laczikonyhákat, lökdösődnek, hanczuroznak, tánczolnak; a jókedv határtalan. Az ismeretség könnyen megy. Ha egy legénynek valamely leány megtetszik, annak hamarosan megfogja a kezét, megkérdi hova való s ha a leány vele szívesen áll szóba, kész a jó ismeretség az egész napra, a minek még komolyabb következményei is lehetnek. Mert tény az, hogy az ilyen vásárookra a havasi ifjúság leánynézőbe, házassági szándékkal megy. Az itt megkötött ismeretség után a legény a leányt otthon is felkeresi, a hol a házassági feltételekben megegyeznek. De aiku, vásár a leány felett az ilyen összejöveteleken nincs, tehát ott házasságot kötni nem is szoktak. Mondják, hogy a régi világban talán így lett volna, hogy az ilyen helyek a házasságkötésre külön statutumokkal bírtak volna, ennek az állapotnak azonban semmi nyoma nincs. Most a házasságot a felek lakóhelyein lehetőleg hamarosan kötik meg, mert az érdekeltek sok időt el nem fecsérelnének.

Ebből arra is rá lehet jöni, hogy a havasi szerelem sem nem olyan meleg, sem nem olyan mély, mert nincs ideje kiforrni, el-

készülni; többnyire éretlen és gyakran savanyú is. Azért a népdal-költészet a havasban nem is olyan gazdag, mint a lapályon. A havasi szerelemnek nincs annyi érzése, gondolata, nincs annyi mondani-valója, mint a térséginek; azért nem is olyan szenvedő, boldogító, nem olyan hullámos, viharos, mint a térségi, mely drámai fordulatokban is gazdagabb. A havasi pásztorokat a szükség leányrablásra kényszeríti, az azonban nem az epedő nagy szerelem, hanem inkább az érzéknek folyománya. Columella már a régi római pásztorokról feljegyezte volt, hogy szerelmük tárgyaira nézve nem válogatnak, elrabolták azt és szeretkeztek azzal, aki útjukba kerül.

Visszatérve a szerelmesekre, említve volt, hogy azok egymás dicséretéből soha ki nem fogynak, s kölcsönösen egymás bájainak rabjaivá lesznek. Ezért a *válás* bármely oknál fogva p. o. távozás az idegenbe, a szerető szívekben nagy zavarokat szokott előidézni. A távollét minél tartósabb annál borzasztóbb.

Egy költeményben a távozó ifjú busongó szeretőjét azzal kecsegteti, hogy a messze idegenből hozni fog neki édes bort, sok keleti ékességet, elhozza a javát, a lelkét a gyümölcsnek. A leányt a sok ajándék nem izgatja, távozó szeretőjéhez csak egy kérése van, jöjjön haza hamar; siessen, mert

Ha egy hóig leszesz távol,
Örüllté tesz majd a távol . . .
Mezón járnék, erdön kelnék —
Mind egy nevet emlegetnék.
— Hogyha őszig lennél oda
Elhervadnék, mint a rózsa!

S ha egy esztendeig sem térne vissza akkor az ő halála biztos, akkor legfenebb a sírjához jöhetne ki s kéri is

Jöjj könnyezni a siromra,
Piros virág díszlik rajta,
A szívemből kifakadva . . .
S ha lelkedet adnád oda,
Nem fogsz látni soha, soha!

Azért hát siessen a kedves, igyekezzék gyorsan visszatérni, mert a vágy, a szerető utáni epedés öl.

A távollétnek kinjait különösen a katonának ment legény érzi, aki kedvesét otthon hagyta falujában. Ezekből a kínos tőprengések-ből egy néhányat ide íglatok.

„Drága távollevő szerelmesem! Életem csupa kesergés, epeszt a vágy utánad . . . Különösen amikor eszembe jutnak édes szavaid s a válasra nem is gondolva boldog szerelemben éltünk. Akkor ha egy napig nem láttalak, mily végtelen hosszú volt az idő . . . A mióta most nem láttuk egymást, Isten csodája, hogy elviselhetjük.“⁴¹

„Boldog az, aki nem katona, mert a falujában élhet kedvesével. Én mint katona, az utánad való epedés miatt már nem is vacsorálok; az utánad való vágy miatt eljárak a kertbe, egész héten át a georgina gyökerére hul-

41 Munteán I.: Strigătuiri 5. l.

latom könyveimet, ha a hold feljő, felkiáltok: jer kedvesem igyunk, bő a forrás vize, kiapadhatlan!"⁴²

"Ugy jön nekem, hogy felkapaszkojjam a havas tetőre, hogy körülnézvéen lássam az egész világot, kikiálttam panaszomat, keservemet, hogy a havasok megmozduljanak, a patakok megzavarodjanak és a sziklák megrepedjenek. Keletről ellátok egész nyugatig, nem tudom merről jöttem, merre van a hazám, megkérem az Istent, küldjön felém egy gerlemadarat, vezessen haza."⁴³

"Zöld levél, de messze vagy te tőlem kedvesem, két hegy és egy málnás erdő választ el minket egymástól, három napi uttal. Oh bár az erdő kiszáradna s a hegy megörlődne, hogy az egész hely térséggé változzék, zab vetés nőjjön az erdőhelyén, így faluból faluba látnék el, s viszont látnók azt, a kit elvesztettünk."⁴⁴

A távozásért a szerelmes a kakukot és a sárga rigót vádolja és átkozza is:

„Sárga csőrű szép madárka,
Mért daloltál távozásra.
Sárga csőröd bár kihullna,
Fajod bár ma kipusztulna.
Vagy nem láttál te a szivbe'
Szerelmemet lánggal égve?
Jégdarab a szivem már ma
S nincs remény a vidulásra!

Aztán megfenyegeti a sárga rigót:

„Ámde érted vadász leszek,
Ha fennt repülsz read lesek,
Ki lesz adva dalod ára,
Testedbe egy nyílt bocsátva!"⁴⁵

A távollét a szerelmes utáni vágy és epedés az érdekelteket meg is őszi. A legény kérdi az anyjától és anyja némán hallgatja:

»Anyám lelkem mondd meg vajjon,
Mért ősültem meg oly nagyon?
Lelkem nyarat nem is láta
S már fehér a hajam szála.«

A legény rendre fel sorolja élete mozzanatait, a szép mezőn, künn a határban munkálva, a havastetőkön őrizvéen a kecskenyáját; lesvéen a gerlét, merről jön-e a párja, abban nem ősülhetett meg. Játszott furulyáján; hajnalban gyönyörködve a nap első pírijában s a havas tetőről délutánonként nézvéen a nap miként tűnik el a bérczek mögé, vetvéen aztán magának virágágyat s álmodván a tündérekről szépeket, mindez nem lehetett rá olyan hatással, hogy beleősüljön. Sok tépelődés után rájő a valódi okra, ami őszi:

„Ugy szeretni, mint tán senki, —
A nap minden perczét lesni,
Mérni azt a távolságot,
A hol engem egyszer várt volt...

⁴² U. o. 25. l.

⁴³ U. o. 81. l.

⁴⁴ U. o. 87. l.

⁴⁵ Koszoru, 18. l.

És azóta egyre járni
Szép természetét soh'se látni;
Nem tudni, hogy ő hol járhat —
Ez őszített, ez a bánat! ⁴⁶

Ezt a szívbeli gyötrődést és bánatot világítja meg a következő népdal is:

„A szív vágya, kit nem éget,
Nem is tudja mi az élet,
Nem is tudja mi az éjjel,
A holdvilág mikor jó fel . . .
Mikor megy le, mi az óra,
Mi a nap és mi a hónap,
Mi az év és mi az idő?
De ha szeretsz s szived epeszt,
Olvasod a folyó perczet.
Megcsinálod majd az órát,
Órából a napot, éjet,
Napokból az esztendőket.
Minden percznek meg van kinja,
Minden nap az erőt szívja —
S ha így élsz egy esztendőbe'
Kivisznek a temetőbe! ⁴⁷

A távollét alatt levelezés szokott folyni, arany szegélyű képes papíron. A kedvesnek ez az óhajtsa:

„Bátya, levelet írj, írj, mert epedek utánad. De ne írj tintával vagy szénnel, mert az igen közönséges dolog már, afféle levél sok van az országban; ezüsttel írj, hogy tudjam, hogy kedvesemől való. A levél szegletein gyöngyökkel, hogy aki olvassa könnyezzen. Ne írj nehézkesen, hogy betűidet én is megismerhessem; leveledet elolvasom a kertbe, estve szívből sohajtva, a gyümölcsfák között könnyelt szemekkel! ⁴⁸

A leány hívogató levelében mennyi a féltő gondosság:

„Legyen oly jó vőlegényem,
Jöjjön immár szépen kérem,
De ne jöjjön a havason,
Az erdőben farkas vagyton.
Hozz magaddal lovast, ötvent,
Gyaloglegényt számra többet.
Legyen az jó vőlegényem,
Jöjjön hozzám arra kérem.
De ne nézz be a berekbe,
Sok a tüske, bokor benne . . .
Csal a berkek hüvös árnya,
Ráléphetnél a virágra. ⁴⁹

A boldog szerelemnek láthatólag megvannak a maga keservei. Az epedés és a vágy sok kellemetlen perczet okoznak a szerető szíveknek.

A féltékenység is gyakran minden igaz ok nélkül felüti a fejét s ez szintén megzavarja a szeretők nyugodalmát. Ennek a nyomában

⁴⁶ Koszorú, 47—48. l.
⁴⁷ Koszorú, 54. l.

⁴⁸ Muntean: Strigături 35. l.
⁴⁹ Koszorú, 105. l.

szokott járni a félelem, a rettegés, hogy szerelmesét egyik vagy másik fél el fogja veszteni. A féltékenység néha apró semmisedésekből keletkezik. A leány p. o. uj fülbevalót és gyöngyöket rakott magára. A legény rémüldözve kérdezi: ki fizette a fülbevalók árát? A leány incselkedve feleli: az, akinek drágák a szemeim! „Hát a gyöngyöket ki vette neked?” — „Az, feleli jókedvvel a leány, aki ajkaimra vágyódik!” A leány a végén megnyugtatta a legényt, hogy móka volt az egész; de az ilyen tréfák után fullánk marad egyiknek is másíknak is a szívében, ami gyakran rosszra vezet. A legény ebben a kérdésben nem ismer tréfát. „Ha azt látnám, mondja a dal, hogy a szeretóm valakinek csókot ad, könnyörtelenül leszúrnám őt is, magamat is.”⁵⁰

A vetélytársát futni engedné, de a hűtlent megölné s mert szeretője nélkül élni nem tudna, magát is elpusztítaná, ami igaz és mély szerelemre mutat.

A legény gyakran megeskeli a kedvesét a szentekre, Szűz Máriára, a csillagokra, a napra, a holdra. A leány gyakran únja már a dolgot és kitör:

„Hagyj békében kedvesem, megmondám már, verjen meg engem a Szent Szűz, ha kívülled szeretek még valakit.”⁵¹

Az eskü nagy dolog a románoknál. A megszegett vagy a hamis eskü a fejére száll annak, aki esküdött; átokként terheli a bűnöst, aki bűnének tudatában aztán egyik vagy másik alakban gyakran bűnhődik is.

Egy hamis esküről szól az ének. A templom mellett ül egy szerelmes pár. A legény a leányt egyre esketi, hogy szeret-e kívülre még valakit. A leány szívesen megesküszik: „Azonban mondja, te se csalj meg, mert ha kívülem más szeretőd is volna, úgy az én esküm a te fejedre száll.”

És ime a leány esküje után, a templom alapjaiban megingott, tetejéről a szentkereszt lehullott, a kőfalak meghasadoztak, a szentképek a falakon megremegtek. Szűz Mária vér könnyeket sírt, mert a legénynek más szeretője is volt.

Az a félelem, hogy kedvesét elveszti és tőle elhódítják, állandó nyugtalanságban tartja a szerető szívet, azért szoktak az eskühöz fordulni, ami nekik némi megnyugvást szerez. A kínél azonban már a féltékenység dolgozik, azon semmiféle esküdözés többé nem segít. Ez a félelem különösen azoknál csinál nagyobb bajt, akik apró félreértések és kellemetlenkedések miatt kedvesüket egyszer már elvesztették. Erre sokszor elég egy kis összeszólalkozás is. Mennyi gyötrődésbe, álmatlan éjszakába kerül, amíg a félreértés kiigazodik s a boldog szerelem ismét rendbe jó. A szívnek e gyötrődései számos dalban nyernek kifejezést.

„Az én szeretóm olyan, mint egy zászló, lelkemből szeretem. Félek, hogy úgy elvész, mint őszkor a levél. Már egyszer elvesztettem volna, de

⁵⁰ Bărsan : 54. l.

⁵¹ U. o. 51. l.

addig jártam, amig rátaláltam, ott a hol a szépek összegyülekeznek és zárt ajtóknál szeretkeznek. Az egyik ölében melengette, a másik puha ágyat vetett neki, volt aki borral precskelte, volt aki pecsenyét süített számára, volt a ki lábbelijét huzta le, az utolsó a nyakát csókolgatta!⁵²

Korkülömbőség esetében szerepel légingább a szerető elvesztése miatti aggodalom és félelem. Ha a leány idősebb a legénynél, a leány dalából a folytonos aggodalom szól ki, hogy fiatal szeretőjét elveszti, mert a fiatal legény kapós szokott lenni; hozzá még tanulatlan, a szerelmiékben, fortélyokban járatlan, könnyen rászedhető, elbolondítható. A fiatal gyermekleány szerető a legényre nézve hasonló okokból kész veszedelem.

A román leány általában véve szerelme tárgyától ritkán tántorodik el; odaadó, készséges s minden báját kedvesse számára tartja fenn; hűséges, akár az eb s minden figyelmével csak kedvesének szolgál.

A leányt körülfogják a legények s száz kérdést intéznek hozzá: szeme mért olyan fényes, mintha megvolna ezüstözve, középen arany szikrával. A szemöldöke mért olyan fekete, mint a holló tolla s haja mért fénylik, mintha csak arany volna? A leány rendre veszi a dolgokat és feleli:

„Ezüst fényű a két szemem?
 — Ugy szereti a kedvesem!
 A közepén aranszikra?
 — Szép rózsám is annak írta!
 Szemöldököm, sötét, barna?
 — Illik hozzá rózsám bajsza!
 Fénylik hajam aranszínben?
 Mert fűrösztöm rózsá vízben...
 És befonom szép virággal,
 Mert galambnak csak úgy áll jól...⁵³

Aztán bevallja, hogy szeretője van, aki hajnalonként hozzá szokott sietni s amint a szeretőjére néz, egész lényében megváltozik, szeme fényben kezd úszni a nagy szerelemtől, amit kedvese iránt érez.

Ha a szeretőjét akár legény, akár leány elveszti egész életén át siratja, elfelejteni nem tudja soha. A hátramaradott élete olyan, mint a párjavesztett gerliczéé, amelyről a román népdal is úgy tartja, hogy mindig szomorú, bolyong s alig száll le valahová, már ismét tovarepül; nem szereti többé s nem keresi fel a zöld erdőt, rendesen puszta helyeken tartózkodik s mindig száraz ágra száll; étel, ital alig kell neki s ha vadászt lát nem menekül, de feléje, puskacsöve elé repül. Ez abban az esetben történik, amikor a szerető meghal. A halál mély gyászt és nagy fájdalmat von maga után; a hátramaradott élete kín és vergődés, sír, zokog s felejteni nem tud, maga is állandóan a halál gondolatával foglalkozik. Minden amit lát az elhunytira emlékezteti, kerül minden vigasságot és egyedül a bánatának él. Dalai ilyenkor valódi könnyecskéi a fájdalomnak.

⁵² Bărsan: Doine 52. l.

⁵³ Koszorú, 126. l.

„Meghalnék, mondja, de nem jó a halál; élnék, de már nincs kiért, a kim volt, annak az arczája a földre borult, de nem azért, hogy virágozzék, hanem hogy elhervadjon egészen!“⁵⁴

„Zöld levél, fekete fű . . . Minden a föld felé hajlítja le a koronáját s kérdik tőlem mért sirok? Felelem: amit én vesztettem, azt soha többé megtalálni nem fogom. Elvesztettem egy szem lencsét s egy nagyon okos kedvest, egy fűszálat és egy nagyon jóra való szeretőt.“⁵⁵

A „lencse“ s a „fűszál“-ra való hivatkozás itt arra céloz, hogy ezeket a kis tárgyakat nem lehet megtalálni, ha egyszer az ember elvesztette.

„Senki sem olyan elhagyott, idegen, mint én, csak a rigó a rengetegben. De néha a kakuk még azt is meg látogatja s megkérdi: „Mi lelt drága nővér?“ Nekem senkim sincs „járom az idegen országokat, a kim volt, ott nyugszik immár a temetőben!“⁵⁶

Egy másik dalban a távollevő szerető hazaérkezvén keresi a kedvese sírját s mondja:

„Ráakadtam a sírjára . . .
 Űde virág nyilott rajta,
 Szép bimbókat akkor hajta . . .
 Derült nappal, holdas éjjel,
 Játszodozott lengő széllel . . .
 Nincs már senkim a világon,
 Végórámon halálágyon,
 Meghagyom, majd átok mellett,
 Itt adjanak egy kis helyet.“⁵⁷

A hosszabb ideig tartó távozásnál a bucsuzkodás nagyon keserves. A válás gondolata nagy keserűséget okoz mind a két félnél. Ennek igen gazdag dal-irodalma van. Egy párt bemutatok.

„Én távozom messze országokba . . . Rózsám, amíg oda leszek ne hordj virágot, ne ékesítsd fel magadat és tánczba ne járj.“ A nő feleli: „Fehér ingemet feketére festem, hajamat kibontom és úgy foglak téged gyászolni.“ A legény: „Ne az ingeddel, s ne ruházatoddal gyászolj, hanem a sziveddel és a lelkeddel!“⁵⁸

„Te elmégysz bátya, de én itthon maradva mit csináljak utánad való vágyodással? — Neked rózsám könnyű, mért vannak még hozzám hasonló legények! — Hadd legyenek, hosszú sorban álljanak bár előttem, mit ér, ha egyiknél sem áll gondolatom. Mit ér, ha egy sereg van is, ha előttem egy sem kedves, s mit ér, ha annyi van, mint a fűszál, ha te nem vagy közöttük.“⁵⁹

A tiltott és titkos szeretkezést a legény néha megunja, belefárad és már nem érez magában elég erőt az akadályokkal megküzdeni, inkább elbujdosik, nincs elég ereje a faluban maradni, mert szeretőjének mindennapi látása sok fájdalmat és keserűséget okozna neki. Inkább a nyakába veszi a világot. A legény így beszél:

„Virág, virágocska, drága szépséges szeretőm! Nem járok hiába többé utánad, haladok a magam útján. Látom, a tied ellenem vannak. Maradj kedvesem békességben én elbujdosom idegen országokba.“⁶⁰ A leány nagy szerelmében a legényt kész követni s mondja:

⁵⁴ Bărsan : Doine, 152. l.

⁵⁵ U. o. 152. l.

⁵⁶ U. o. 153. l.

⁵⁷ Koszorú, 39. l.

⁵⁸ U. o. 110. l.

⁵⁹ U. o. 108—109. l.

⁶⁰ U. o. 112. l.

„Zöld levél, tövisbokr . . . vigy el bátya magaddal az idegenbe . . . Változtass át kalapodra bokrétává, hogy védve legyenek állandóan. Ha így resz-
telnéd a dolgot, mert mindenki látna, derekad körül használj fel övnek; ha
az öv szorítva nehezede volna, változtass át fagygu gyertyává és rejts el a
a kebledbe, ha látóád, hogy olvadok fujni fogsz reám s én felfrissülök: vál-
toztass át viasz gyertyává s helyezz el a honyad alá, járjuk úgy át az országot,
a hol beesteledünk, bevilágítom utjaidat. Az emberek megkérdezik majd,
miféle gyertya ez? Te felelni fogod. Faggyu gyertya, az én rózsám a falu-
ból . . . viaszgyertya, kedvesem az én hazából.”⁶¹

A vetélytársak és az irigyek nagy ellenségei a boldog szerelem-
nek. Nem csak a városban, de a falun még gyakoribb az irigy beszéd,
a mások boldogságának megrontása. A mások megszólása, a mások
megrágalmazása mindennapi dolog. Egyik-másik esetben egész érdek-
csoportok alakulnak és pro és kontra foly a harcz; család család
ellen, utca utca ellen, a falu egyik része a másik ellen; legény és
leány csoportok alakulnak s dühöng a háború, a melynek sokszor
igen gyászos következményei szoktak lenni. Aztán a szerelmeseknek
is gyakran eljár a szájuk, boldogságukban sem látnak sem hallnak,
dicsekednek, sok mindent lekicsinyelnek, lenéznek, mások iránt a
köteles figyelemről és tiszteletről megfeledkeznek, másokkal gunyolód-
nak és így nagyon természetes, kész a veszedelem. Mert egy rossz
ember százat csinál, egy irigy még többet, a megbántás megtorlat-
lanul nem marad. A hogy mondani szokás a szerelmes párt egy-egy
bátrabb alak kikezdi. Jaj annak a szerelmes párnak, aki ellen a falu
közvéleménye kialakul, ami különben hamar megtörténhetik. — Az
asszonyok különösen veszedelmesek s a rágalmak kovácsolásában
előljárnak. Az ilyen pár a tánczban a csipkedő humor valóságos
czéltáblája lesz. Az ilyen viharban egyik-másik szerelmes nem tud
megállani, unja, szégyelli a dolgot s félreáll. Ilyenkor siratják elvesz-
tett boldogságukat és átkozzák szerelmük megrontóit.

Az egyik dalban a leány panaszoja:

„Bátya, sok rosszakaróimtól ki sem léphetek az ajtón, ha tiszta ruhában
járok, azt mondják alávaló vagyok, mert bolondítani akarok férfiakat; ha
rücskölt a ruhám, meg rám fogják, hogy rest és aluszékony vagyok. Nem
vagyok szép, nem is voltam, hódítani legényt mégis tudtam; nem vagyok
szép, nem is leszek, de szép férfit mindig szeretni fogok.”⁶²

„Drága szeretőm, szeressük egymást, ne gondoljunk semmivel! Az em-
berek szájukra vettek, a szülők ellenünk; a rossz világ rút szavakkal illet. Ró-
lam mondják: búza vagyok, rólad, hogy üszök. Mert fiatal vagyok és sugár,
a fűzfalevélhez hasonlítanak, téged a megcsonkított rozmaringhoz, semmiházi-
nak tartanak Engem elneveznek a virágok virágjának, téged pedig az embe-
rek polyvájának!”⁶³

Igy beszélnek az emberek akkor, a mikor a leányt a legénytől
el szeretnék választani. A mikor pedig a legényt szeretnék elbolgyatni
a leánytól, akkor a leányra fognak minden rosszat és a legényt dicsérik.

A leány szerelmük első napjaiban már kitanítja a legényt, mi-
képpen viselkedjék a világgal szemben.

⁶¹ U. o. 117. l.

⁶² U. o. 16. l.

⁶³ U. o. 120. l.

„Jöjj bátya, adjam át kalapbokrétádat. De ha elhaladsz vele az utcán s a szép leányok utadban állva megkérdezik: kítől kaptad azt? Drága kincsem ne állj szóba velük, jó szót nekik ne adj, hajtsd fejedet a földre, így azt fogják gondolni, hogy egymásra untunk.“⁶⁴

„Zöld level, pityóka... A mikor, bátya, előttünk elhaladsz, ne nézz kíváncsian be az udvarunkra, mert sok a nőirigyünk... tőlünk fel a hegyig mindenki ellenségünk és lefelé a völgyig, mindenki kész arra, hogy minket elpusztítson. Inkább nézz a falu felett, legalább azt fogják gondolni, hogy már nem kellünk egymásnak, nézz a rét felett, gondolni fogják, hogy már meguntuk egymást.“⁶⁵

„Nem jó az olyan szerető, aki csak estve járhat a szeretőjéhez, a mikor még minden irigy és pletyka asszony ébren van. Az olyan szerető a jó, a ki éjfélkor megy a babájához, a mikor a szerelem minden ellensége alszik már. Az első rendszerint fiatal, járatlan és nem megbízható a szeretkezésben.“⁶⁶

A boldog szerelem irigyei még a kuruzsláshoz, varázsszerekhez is folyamodnak, hogy a szeretőket megrontsák és egymástól elválaszthassák. A dalok szerint minden hiába való dolognak bizonyult, a szerető szívek egymás iránt való szeretete oly nagy, hogy annak semmi meg nem árthat.

Az előadottak szerint a boldog szerelemnek is meg vannak a maga gyötrődései. Így a boldog szerelem hasonlít a legpompásabb rózsához, a melynek szépsége, illata elbódít, de a melynek tövisei szúrnak is és fájdalmat okoznak.

Rátérhetünk a *boldogtalan szerelemre*, a melynek dalköltészete gazdagabb, mint a boldog szerelemé.

A román ember nagyon érzékeny, könnyen bántódik és a mint mondani szokás, *cine mintye* lesz, azaz nem felejt. Bár emberséges gondolkozású, egészen keresztyénies alapon áll, mégis azt mondja: „megbocsátni megbocsátok, de felejteni nem fogok!“ Ez az érzékenység minden téren megnyilvánul nála. Bár viharhoz szokott, testileg sok mindent elűr, megbirkózik a medvékkel s kiáll éhséget és mindenféle más nélkülözést, lelkileg azonban a legkisebb bántódásra elborúl. Komor lesz s azon töri a fejét, hogy miképpen tudná magát megbosszulni a rajta elkövetett bántalmat megtorolni, mert arról szó sincs, hogy a dolog annyiban maradjon.

A szerelemben is, ha bántalom éri, a román ember nagyon szenved. A szenvedést még könnyen tűri, ha tudja, hogy szeretve van, ellenkező esetben jajong, zokogva sir, legszerencsétlenebbnek érzi magát az egész világon. Nincs vigasztalás, félrevonul, emészti magát, mint a mécses, amely egyre fogy s a láng elalszik egészen. Bánatát összeméri a tengerek és a folyók mélységével, a pusztával, a sötét éjszakával, amelyben nem világít még egy csillag sem s nem talál vigasztalást sehol.

A Maros nagy, elzúg, halad, —
Búbánatom el nem marad...
A Maros nagy, lassúl, enged,
Búbánatom nem ad enyhét...

⁶⁴ U. o. 67. l.

⁶⁵ U. o. 67–68. l.

⁶⁶ U. o. 66–67. l.

Sírok, de senki sem látja,
 A bánat szívemet bántja.
 Sírok, de senki sem hallja,
 A bánat fajom visszhangja.⁶⁷

Nemcsak a nem viszonzott szerelem sújta a román szerelmezt, hanem az is, a melynek döntő akadályja van. Például egy szegényebb ifjú ráveti szemét egy gazdagabb leányra s annak vonzalmát ki is küzdi, de mit ér az ifjak szerelme, a mikor a dölyfös szülők hallani sem akarnak a dologról. Mert a román, ha gazdag, dölyfössé lesz, szakít minden demokratikus gondolkozással és magát immár magasabb lénynek képzeli. A faluban rendszerint három osztályba sorakoznak az emberek, tisztán vagyoni alapon. A román ember vagyona arányában gyakorol befolyást a községi és egyházi ügyekre.

Az *előkelők* (fruntasi, boeotani) az elsőség úgy a templomban, mint a községházánál. Ezeké az első szó s rendszerint ezek döntenek minden ügyben is. A *közepesek* (nujlocasi) kisebb-nagyobb mértékben az első osztálybeliektől függnek, ámbátor ezek között gyakran akad egy-egy bátrabb és vállalkozóbb szellemű ember, a ki eszességénél és nagyobb szájánál fogva magához ragadja a hatalmat és vezeti az egész falut. Az *utolsók* (codasi) a szegény napszámos nép, a melynek gyermekeiből cselédek lesznek, elvetődnek még a városokba is, a honnan némi műveltséggel és pénzzel hazakerülnek.

Ha már most ezekből a napszámos osztályból kiválik egy-egy legény, vagy egy-egy formásabb leány s ezek az előkelő osztályokhoz tartozókkal kezdenek ki, mindjárt kész a nagy összeütközés, a boldogtalan szerelem. A gazdagok az ilyen vegyülést nagy szigorúsággal ellenzik; leányaikat, fiaikat féltik, őrzik s átok alatt tiltják a házasságot. Bár a dalokban egészségesebb szellem uralkodik s lép-ten-nyomon a szegény, a vagyontalan leánynak, meg legénynek adják az elsőséget; elítélik a vagyont, a jólét melegeben felburjánzó fogyatkozásokat, bűnöket s dicsérik a szegénység erényeit, szóval a rangban való különbséget egészen mellőzik, a dolog az öregek eszejárása szerint azonban egészen másként fest, az előkelő osztály a napszámosok osztályával vegyülni nem akar és így hiábavaló a dal-költészetnek minden demokratikus okoskodása.

A baj azért nagy, mert a legény a szülők akarata ellenére nem házasodhatik, a leány pedig a legszigorúbb szülői felügyelet alatt állván, csak egyes szöktetés esetében kerülhet össze szíve választottjával. A kérdésbe belevág a vallás is, az Istentől való félelem, mert az engedetlen gyermeket megveri az Isten. Az a házasság, amely a szülők akarata ellen jött létre, soha boldog nem lehet. A falu az ilyen házaspárra úgy tekint, mintha átkozott volna.

De legszerencsétlenebb és legboldogtalanabb a szerelmes akkor, ha szerelme tárgyában csalódik. A megcsalt fél nagyon szenved, szenvedélye határtalan. Már érintettem, hogy az irigyek a szerelem megrontásában nagy szerepet visznek. A dalban ezeket nagy átokkal sújtyák.

Van szeretőm és még sincsen, —
 Nem szabad, hogy rám tekintsen,
 Nem szabad, hogy felsóhajtson,
 Nem szabad, hogy megóhajtson...
 A ki mást ront, vedd el, uram,
 Nyugodalmát az ágyából,
 Hogy ne legyen nyugovása,
 Puha ágyban álmodása...! ⁶⁸

Egy másik dalban :

Szerelmüinktől egykor, régen,
 Virágoztak a fák szépen.
 Nagy titokban az irigyek,
 Minden ágat letördeltek.
 Ki a más szerelmét rontja,
 Gabnáját a madár hordja,
 Ne is legyen annak étke,
 Sem egészség a testébe! ⁶⁹

Az elhagyott szerető nagyon gyakran kitör és a hűtlen emléke iránt nem viseltetik valami nagy kegyelettel :

Tűz égesse, ölje bánat...
 Elhagyta a kicsiny házat!
 Mily boldogok voltunk ketten,
 Megcsalt, pedig hogy szerettem.
 Verje meg a könnyem árja,
 Nehéz gondom sokasága...
 Részvételemet akkor kérje,
 Mikor jólét int feléje! ⁷⁰

Nem egy dalban átkozza a legény hűtlen szeretőit, a kik egészen megrontották :

Sok leánynak uram, uram,
 Ne adj uram egészséget!
 Megcsúfoltak, tönkretettek,
 Nincs már bennem egy csepp élet!

 Két szememet nem bántották,
 Meghagyták két mécsvilágnak,
 Hogy ne essem kertelésnek,
 Hogy ne verjem magam oda,
 Ajtajához jó anyámnak! ⁷¹

A nagy csalódás a legényt gyakran bujdosásra készíti. Szívében nagy bánatával, a nyakába veszi a világot, elvándorol s bánatát elpanaszolja fűnek-fának. Ezek a dalok igen szépek.

„Hull a diófa levele... távoznom kell, a szívemben forró vágyódással haladok, miként a hold a felhők között, gyászszal, mint a hold a csillagok között. Ha utolér a szerelmemem utáni vágy, sírok, mint a gyermek. S a mikor könnyezek, a havasok megrendülnek, a völgyek visszhangozzák bánatomat, a fajdkakasok bámulva kérdezik: szép, derék legény, miért sirsz oly keservesen? Zöld levél, száraz fa... megcsalt a szeretőm!” ⁷²

A megcsalt leány a következő vallomást teszi :

⁶⁸ U. o. 91. l.

⁶⁹ U. o. 152. l.

⁷⁰ U. o. 155. l.

⁷¹ U. o. 71—72. l.

⁷² Bársan: Doine, 159. l.

„Parton levő zöld levél... Hegyoldalon lakó kedvesem, hogy feledkezhetél meg rólam annyira, hogy el nem jársz hozzám sohasem? A mig hozzám jártál, én voltam a virágok virága és a legények kedvese, jártam is kézről-kézre, mint a kútnál levő horogta. A mióta rám utál, az arczom elhervadt és a szivem megbénult egészen.”⁷³

A megszakadt szerelem sok bánattal és keserűséggel jár. Ez az állapot, mint a dal mondja, hasonlít az ág-bogból rakott tűzhöz, nagy lánggal és pattogással ég, de a házat meg nem melegíti. A leány megátkozza a patakot, hogy víze keserűvé váljék és színe tisztává változzék át, hogy öltözetét feketére fesse, mert a szerető elpártolt tőle. Oda is van a nyúgodalma egészen.

„Zöld levél, liliom... Minden madár alszik, csak én nem hunyom be szememet. Ime, már virrad is, a kakasok itt is, ott is, hol vékonyabb, hol vastagabb hangon, megszólalnak már és mind a mi szerelmünket éneklik.”⁷⁴

A legény is úgy tartja, hogy a mig szerelmesével boldogon élt, az éjszaka oly rövid volt, akár egy pillanat, ma már egy évnek tetszik és olyan sötétnek is. Akkor zuhogott az eső, sár volt és úgy látott mégis, mintha előtte gyertyával világítottak volna.⁷⁵ A legény csodálkozik is nagyon, hogy állhatott be az az állapot; hogy lehetett az, hogy ő a kedvesével mind tiszta búzáat vetett el és mind rossz czikázott ki; bazsalikomot és mind tűzesláng nőtt ki a helyébe.

A szerelmes a szerelemrontó ellen így fakad ki:

Bírjon a rák hajlékával,
Életével, italával...
Mint a hernyó csúszzék lassan,
Bővelkedjék a panaszban.
Soha senki meg ne szánja...
Égjen s mégis egyre fázzék,
Enyhülést ne adjon árnyék.
Egyék a sas asztaláról,
Fmberszemtől messze, távol;
Úgy nyúgodjék, mint a szélvész
Mely im itt van s már tova vész,
Kő legyen a párna nála,
S káromkodás az imája!⁷⁶

Ilyenkor a szerelmes nem ismer kiméletet. Azt, a kit szeretett, a legsúlyosabb átokkal sújtja, hogy egész nap üljön a tövisen, avagy az epedés dülja, eméssze s égjen és fogyjon, mint a gyertya lángja, hogy a nagy vacsorára már csak pislogjon:

Hogy a midőn éjfélt leszen,
Halálverejték emésszen,
És amikor hajnal leszen.
Életednek vége legyen...
Hogy a napnak áldott arca,
Süssön rád a koporsóba!⁷⁷

Az elhagyottság a román emberre nézve nagy csapás. Nagyon keserves állapot, ha nincs körülötte valaki, a ki szeretettel bánjon vele,

⁷³ U. o. 158. l.

⁷⁴ U. o. 163. l.

⁷⁵ U. o. 163. l.

⁷⁶ Koszoru 171. l.

⁷⁷ U. o. 104. l.

a ki megkérdezze, nincs-e valami óhajtása, miye fáj, mi bántja? Az elhagyott szerelmes a maga bánatával egyedül marad. Meghalni azért nem kíván, az öngyilkosság gondolata nem környékezi, mert mindig élteti a reménységnek egy sugára, hogy szerelmese visszatér. Még abban is remél, hogy az erdő el fog égni, a havas összeomlik, elszűlyed, a vizek kiszáradnak, minden akadály elmúlik s a volt szerető visszatér, mert nem hiszi, hogy a szerelem, a mi oly édes volt és oly nagy lánggal égett, az örökre megsemmisült legyen. De bár e körül ezer gondolata támad s igyekszik vigasztalódni, mégis vissza visszatér oda, ahonnan kiindult, a bánatra, amely ismét hatalmat vesz egész lényén s kifakad:

Mit véttem neked bánat
Hogy megkötvé tarts folyton,
Mint a lopott portékákat!
Mit vétettem neked bánat,
Hogy úgy kergetsz, mint a szélvész
A fáról leszakadt ágat? !⁷⁸

Tépelődései között a leány gyakran rájő arra, hogy szerelmében nem volt elég okos, óvatos, maga-magát vádolja tehát szerencsétlenségével s elismeri, hogy

A bánat, mely sújtol engem
Nincs az égtől reám mérve,
Azt magamnak én szereztem!
Hullass szemem forró könnyet,
Lelkem téged bünnel vádol,
Mindig a legszebbre vágyol.⁷⁹

Ez pedig úgy a pórleánynál, mint a legénynél, kész veszedelem, mert a szép leány, legény kapós szokott lenni, kézről-kézre jár, mint a vízmerítő horog a kútnál. Ha hozzá a legény vagy a leány még vagyonos is, az utánuk futókkal csak amugy játszanak, hogy aztán sok csalódik, sok megégeti a szárnyát. Ilyenkor a csalódottak rendszerint a szemüket átkozzák, vagy azért, mert igen felfelé, vagy azért, hogy igen lefelé néztek, hogy a szemek szóval nem voltak elég óvatosak a kedves megválasztásában.

Míndezekből kitetszik, hogy a szerelmes román szív a maga boldogságában vagy boldogtalanságában egy hullámozó tenger, minden hullám egy-egy dal. Ki tudná emberi szemeivel megmérni a tenger mélységét, határait? Nincs toll, a mely ezt le tudná írni, sem ecset, a mely lefesthetné. Nem is volt szándékom a szerelmes, dalban kiömlő szívet a maga egészében bemutatni, annak édességéből és keserűségéből egy néhány cseppet mutattam be, hogy a kettőről némi fogalmat nyújtsak.

(Kolozsýár)

Dr. Moldován Gergely.